

מסורת המדרש
 י. רל"א משל להרס
 ועצבונת תנחומא
 תנחומא תנ"י באר"כ
 יליש סאן קי ובה"ע
 כך כל י"ג שנה ע"ע
 לעיל פניני להלן פ"פ
 י. תנחומא ותנ"י שם
 לאחר י"ג שנה וזהו
 ח"א קל"ח

מן אלין דבית סלוני אמר לו מי תופס המלכות אחרינו
 הביא ניר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא
 אחיו וידו אחזת בעקב אמרו ראו דברים ישנים מפי זקן
 חדש להודיעך כמה צער נצטער אותו צדיק.

י. (כז) ויגדלו הנערים רבי לוי אמר משל להרס
 ועצבונת שהיו גדלים זה על גבי זה וכיון שהגדילו
 והפריחו זה נותן ריחו וזה חוחו כך כל י"ג שנה שניהם
 הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר לאחר י"ג
 שנה זה היה הולך לבתי מדרשות וזה היה הולך לבתי
 עבודת כוכבים אמר ר' אלעזר צריך אדם להטפל בכנו עד

דבית סלוני — שדרו בבית "סלוני" אמר לו: "מי — מן העמים יהיה — תופס המלכות
 — בעולם — אחרינו" — כבא קיצנו? שהרי לפני מלכות רומי היו מלכויות אחרות בעולם. זו
 אחר זו. שמשלו על כל העולם, הביא — אותו חכם — ניר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ועי
 הערה בסוה"ס): "ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו" — הכתוב מספר דבר זה לרבו
 ולומר: שידו של יעקב תאחו ותחפוס את המלכות ב"עקב" — באחרית הימים (וכנסוטה מט' יבעקבות
 משיחא"י). כשיגיע "עקבו" וסופו של עשו לשלוט בעולם. אמרו — חכמים (ועי ע"י): "ראו דברים
 ישנים — שנאמרו — מפי "זקן" חדש"! שהדבר מרומז בתורה. עתיקת-הימים. ואותו חכם
 "זקן" חדש גילה פירוש הרמז הזה, ואמרו בלי משוא פנים ובדרך חכמה לפני ההגמון הזה. ועל כן
 כתב הכתוב רמז זה להודיעך כמה צער נצטער — והשתדל — אותו צדיק — יעקב. להזדרז
 לאחוז בעקבו של עשו. כסימן לבניו להגאל מידו בניו של עשו ולחפוס מלכות ה' בידם על העולם.
 שהרי "מעשי אבות — סימן לבנים" (ועי לעיל מא. ג. ולהלן ע. ח).

י. "ויגדלו הנערים, ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים" — עשו
 — לרשותו, ויעקב — לצדקותו. וכאשר ידרש להלן (בדרשה הבאה, שבסימן זה). ואמר הכתוב
 "ויגדלו" — הגיעו לשיעור "גדלות" של "בני-יצוה" הרי שעד אז לא ניכר שוני והבדל במעשיהם
 — רבי לוי אמר: משל — למה הדבר דומה: להרס — שהוא בית ריחני ונאה, ועצבונת —
 שיה קוצים — שהיו גדילים זה על גבי זה — זה אצל זה. בשדה. כדרכם לגדול בשדות בקרבת
 מקום. שהרי "כל — אותן — ימים שהם קטנים — שתילים רכים. בלי עלים — לא היה אדם מפריש בין
 זה לזה" (תנחו כי תצא. ד), וכיון שהגדילו — השתילים. ונעשו שיחים — והפריחו — עליהם
 ופריחיהם. היה — זה נותן ריחו, וזה חוחו — קוציו. כך — הוא הנמשל: כל שלש-עשרה
 שנה — "שהיו עשו ויעקב קטנים" (שם). היו — שניהם הולכים לבית הספר, ושניהם באים
 מבית הספר — בטיפול יצחק אביהם ורבקה אמם. ולכן "לא היה אדם מפריש בין זה לזה"
 (שם). אבל — לאחר שלש-עשרה שנה — כאשר — "הגדילו" (שם). ויצאו מטיפול אב ואם —
 זה היה הולך לבתי מדרשות — "ועסק בתורה כל ימיו" (פרדרי"א לב). וכאשר ידרש להלן מן
 המקרא הזה. וזה היה הולך לבתי עבודת-כוכבים. וזהו אשר — אמר רבי אלעזר: צריך

3

מסורת המדרש

מכאן ואילך עיין חק"ז ת"מ (פא.) ויהי עשו איש יודע ציד ראה כיב טז לעיל פל"ז. להלן פס"ה. רביד פ"א. ר"ד פתיחה. תנ"י שם. פס"ד פ"ב (זכור). י"ג משלי חקקט שודני צידני ראה תנ"י שם. פתיחה. פדריס פ"ב (ויאת הברכה) קט"ו וז"ל ת"ג ב

י"ג שנה מִפְּנֵי וְאֵילָף צָרִיף שְׂיֵאמַר בְּרוּךְ שְׁפָטְרָנִי מְעוֹנָשׁוֹ שֶׁל זֶה.

וְיֵהִי עֵשׂוֹ אִישׁ יוֹדֵעַ צִיד צָד אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּפִיּוֹ לֹא גִנְבָתָּ מֵאֵן גִּנְבַּ עִמָּךְ וְלֹא קִטְלִית מֵאֵן קִטַּל עִמָּךְ אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ שׁוֹדְנֵי צִידְנֵי צָד בְּפִיתָ צָד בְּשָׂדֶה בְּפִיתָ הֵיךְ מִתְקַנֵּין מִלְחָא בְּשָׂדֶה הֵיךְ מִתְקַנֵּין תְּבַנָּא רַבִּי חֵיָא אָמַר הַפְּקִיר

עֲצֻמוֹ בְּשָׂדֶה? כָּל הָעוֹלָמִים אָף לֹא זֶה שָׂנֵא אָף אֵינִי בּוֹ בְּלִי מַט. כב) וְיֵהִי מְצַרְהָ.

וְיַעֲקֹב אֵי שֶׁל שָׂם וּבֵית

וְיֵאָר (כח) וְיֵאָר לְפָמָה וּפָסָא

אדם להטפל בבנו — ללמדו לחנכו וליישר דרכיו. בכת — עד שלשיעשרה שנה, כיצחק, בעשו. מיכן ואילך — אם רואה הוא שלא תועיל עוד כפיתו — צריך שיאמר: "ברוך שפטירני מעונשו של זה" — שעד עתה היה העונש מוטל על האב כעשות הבן מעשים אשר לא יעשו. ומעתה הוא בעצמו בר עונשין. ואין האב חייב לחנכו יותר מכל ישראל הערכים והחייבים בתוכחה ולימוד זה לזה.

"ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה, ויעקב איש תם יושב אהלים" — כנגד מה שאמר על יעקב "יושב אהלים" אמר על עשו "איש שדה". וכנגד מה שאמר על יעקב "איש תם" — "שאינו חריף לרמות" (רש"י עה"ת כאן) — אמר על עשו "יודע ציד", הרי שמשמעות "יודע ציד" היא שהוא — צד את הבריות בפיו — בדברי רמאות ושקר, ותופש ומעניש אותם על פי הודאות שהוא מוציא מפייהם מתוך אונס וערמה (כדלעיל לו. ב, עיי"ש), "שדן את בני האדם בערמה, כיצד? הדין הזה של מלכות — רומי, של בני עשו, דן את הרוצח, או את הגנב, שהוא חושדו בכך. והוא — הדין, אומר — לנאשם. בשעת חקירה: "למה גנבת?" והוא אומר: "לא גנבת" — "לא גנבת", והוא שואל אותו — בערמה. ואומר: "מאן גנב עמך?" — "מי עוד גנב אתך ביחד"? או שהשופט אומר לו — לנאשם, בשעת חקירה: "למה הרגת?" והוא אומר: "ולא קטלית" — "והרי לא הרגת", והוא שואל אותו: "וד"ר א. יו. עיי"ש) — בערמה. ואומר: "מאן קטל עמך?" — "מי עוד הרג אתך ביחד"? שאינו שם לב להכחשתו של החשוד. רק ממשיך לחקור "איך הרג", וזה אינו מוצא דרך להתנצל, ומתבלבל ו"מודה", וכך הם דרכי "חקירה" ו"משפט" של עמי "אדום", בני עשו, כמוזמנת רשע.

רבי חייא או "הזכר" — כשדו וכאשר כן דרכם שי לקלון גם "ילדים" למלכות רביעית זו קצות הארץ. אלא ובוועלים זכרים — מן העם הנחשב הז ענשו. הדא הוא גבורי (מואב) [ז] יאה שיהא לב הא

וכן — אמר רבי אבהו: "איש יודע ציד, איש שדה" — ולא אמר "ציד" ואני יודע שהוא איש צד חיות, וכי מעשהו בשדה, אלא כפל לומר גם "ציד" וגם "שדה", ואמר על שניהם "איש", ואמר "יודע", כלומר: "איש שדה" — לא שהוא עושה מעשהו בשדה, בלבד, אלא הוא — "שודני", חי תמיד בשדות, "איש יודע ציד" — לא שהוא צד חיות לצורך פרנסתו, בלבד, אלא שהוא — "צידני", עסוק תמיד בעסקי ציד מתוך היתות לרצונו, ואמר: "איש יודע ציד", ושוב אמר: "איש שדה" הרי שהוא רמאי גם לא "בשדה", וגם "בשדה", וכלומר — צד — ומרמה וגונב דעת הבריות — "בבית" — בעניני בית, וגם — צד — וגונב דעת — "בשדה" — בעניני שדה, "בכית" — לרמות ולומר ליצחק אביו: "היך מתקנין מילחא" — "איך מעשרים מלח"? והיה יצחק תמה ואומר: "ראה! בני זה כמה דקק במצוות" (תנחו תולדות, ח), "בשדה" — לרמותו ולומר לו: "היך מתקנין תבנא" — "איך מעשרים תבן"? "ומתוך דברים אלו היה צדוהו בפיו, על כן אהבו" (שם) — יצחק, וכמו שנאמר בהמשך הפרשה: "ויאהב יצחק את עשו, כי ציד בפיו" (וכבתרגום יב"ע שם).

"ויעקב אית נאמר: "יושב אהל" לומר שהיה יעקב מדרשו של שם הדור (כדלעיל כו.) "ויאהב יצ" ומשתרל להשיג ד מט. ד, ועיין מ"ב) טבא — וכוס ט כדי להעמיד פני אונקלוס כאן. יב

4

Moellin, Jacob ben Moses

ספר

מהרי"ל

מנהגים

של רבינו יעקב מוליין זצ"ל

יוצא לאור ע"פ דפוסים ישנים וכתבי יד
בצירוף ציונים ומקורות, הארות והערות
שינויי נוסחאות ומפתחות

על ידי

שלמה י. שפיצר

מפעל תורת חכמי אשכנז
מכון ירושלים • תשמ"ט

התפירה יתגלה הספר — יתפרו הווימפילש פתוחות תפירה מסורגת שקורין אופן נייט, כי מתי שגוללין הס"ת בהן נשאר חלק מקום התפירה. ואמר מהר"ל — כל ימי תמהתי — שנשגבה פליאה בעיני אמאי אין — מתקנין — מנדבין העם מפות משי לגלול בהן הספר הלא מדובקין לגוף הס"ת יותר משאר הכפות העליונות, — שתלויות על הס"ת — ואם משום דחייש שמא יתלכלכו בידי הגולל מאי קפידא הא יכולין לטהרם ולכבסם].

[ה] מהר"י סג"ל הקפיד על העומד למפטיר בשבת ואחיו כבר קרא בתורה¹ משום עינא בישא². ומהר"י סג"ל הוא עמד למפטיר³ גם אם הוא בעצמו קרא כבר ללוי. וכן היה מורה על שעמד וקרא שביעי⁴ שרשאי ג"כ לעמוד למפטיר⁵ גם אם לא הפסיק שום קורא אחר בינו⁶.

7 ← מהר"י סג"ל בזמן שבנו נעשה בר מצוה וקרא בתורה⁷ היה מברך עליו בא"י אמ"ה אשר פטרני⁸ מענישו של זה. וכן איתא במרדכי הגדול⁹ ברכה זו בשם ומלכות⁹.

L

שינויי נוסחאות

1. הוספה כ"י 2 — 6.

[ה] א. לפניו (3). ב. כדאיחא בספרים⁴ (4, 79). ו"ל טעם מסוס שני עדות ה' נלמנה תורת ה' תמימה (תהלים י"ט, ח). ושני אחים ליכא עדות נלמנה⁴ (79, בגליון). ג. פעם אחת נשנת (2, 6): נעלמו (1). ד. נשנת (9). ה. ואלמר ההפטרה גם כן (4). ו. הח"ר שמעון (3, 3). ז. וקורא ננו בתורה (9). ונקרא ננו לתורה (2). ח. נשנת לשישי לאחר שקרא... (3). ונהורידו ממגדל... (5). לתורה אח"כ היה אביו הרב... (1). ט. פיטרו (4). י. של בני (3). כ"י 1 הוספה ולני המלקט באומרים שזו ראשי נכנה זו...

5. כן כתב הב"ח בסי' קמד בפשיטות מדעת עצמו דמי שעלה כאחד מן הקוראים לתורה יכול להיות מפטיר, ובאר"ר שם ס"ק ד הביא לב"ח סיעתא מדברי רבינו כאן. וכ"כ המטה משה סי' רמו בשם רבינו, וכן המקור"ח בסי' רפכ ס"ו בקיצור הלכות.
6. המקור לברכה זו במדרש רבה בראשית פ' תולדות סג (יד), אולם שם לא נאמר לברך דווקא בשעת קריאת. ובר"מ וברמ"א סי' רכה סעיף ב לא הוזכר לברך ברכה זו בשעת קריאת, אולם המג"א שם ס"ק ד הביא דעכשיו נהגו לברך כשעה שהנער קורא בתורה שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה. כאן משמע לפי אחת הנוסחאות שבנו של המהר"ל קרא בתורה. אולם לפי הנוסחא השניה אין ראה שקרא בתורה. וראה בשעה"צ שם ס"ק ז דהיום שאין קטן עולה למנין שבעה, ממילא כשעולה לתורה נודע לכל שנעשה בר מצוה.
7. וברמ"א שם כתב שפטרני ולא כדברי רבינו אשר פטרני, וראה בא"ר שם ס"ק ה שכתב שאין קפידא בזה, ועוד שבמדרש הנ"ל איתא שפטרני.
8. ל.מ. (וראה בסוף ההערה הבאה).
9. כ"כ בשם רבינו הד"מ שם, ומשם בשכנה"ג סי'

זו, אכן בחשובתו הנ"ל כתב שעושין כן אך אין דעתו מסכמת לכך. וראה בנו"כ השו"ע בס"א בנידון. [ה] 1. כ"כ המטה משה סי' רמט בשם רבינו, אך יש לעיין באיזה עלייה איירי רבינו. וצ"ל דאיירי בעלייה אחת לפניו דאז שייך עין הרע, דאם איירי שיש הפסק עלייה בין שני האחים כבר אין עין הרע, אע"פ שלשון רבינו מורה שאסור אפי' כשיש הפסק בכמה עליות. ונראה דכך הבין הד"מ בסי' קלו שכתב: ובמהר"ל כתב דיש לחוש אפי' אם אי' עולה לשביעי והשני מפטיר.
2. כתב בשכנה"ג סי' קמא בהגהות על הבי"א אות ו דכל קפידת רבינו הוא בס"ת אחד, אבל במפטיר של יו"ט או בשבת שמוציאין ב' ספרים אין קפידא. וכן כותב גם המקור"ח, ור' בשו"ת אמונת שמואל סי' מז.
3. ראה במרדכי בשם מהר"ם הלכות קטנות סי' תתקסח ובתשב"ץ סי' קץ, ונפסק בשו"ע סי' קמא סעיף ו. וראה במקור חיים שם מה שדייק על דברי השו"ע מלשון רבינו.
4. כן כתב המטה משה סי' רמט. וראה בא"ר סי' קמא ס"ק ה דכתב לדייק מדברי רבינו שאפי' אם אינם מקפידים על עין הרע אין לעשות כן.

6

Danzig, Abraham ben Jehiel Michal

חיי אדם השלם והמנקד

עם
נשמת-אדם

יוצא לאור ברוב פאר והדר

מעוטר במעלות רבות, מוגה ומזוקק שבעתים, עם שנויי גרסאות, בהשוואה מדוקדקת עם כל מהדורות המקור שיצאו מתחת ידי המחבר ומתחת ידי בניו, (מהדורת תק"ע, וילנא; מהדורת תקע"ט ווילנא-הוראדנא; מהדורת תקפ"ה, שיצאה ע"י בני המחבר), ובהשוואה עם המהדורות המאוחרות. (כאזהרתו של המחבר ז"ע לכל יהין איש להוציא ספר חיי אדם אלא מתוך ספריו שיצאו בהגהתו).

כן תוקנו ונוספו ציוני מקורות למכביר, נכללו מחדש ותוקנו כל השמטות ושיבושי הצנזור, עם מובאות מקבילות, תורגמו קטעי הזוהר הק', נפתחו כל ראשי-התיבות, תורגמו המונחים והמלים מאידיש, ועוד מעלות חשובות בכליל היופי והשלמות.

כן הוגה, נערך ונדפס מחדש

נשמת-אדם

ערוך בשני טורים ברוב פאר והדר

מהדורת פאר זו זכתה לברכתם הנלהבת של גדולי הדור והתורה, שגם סייעו בעצה ובהוראה להוציא דבר מתוקן ומפואר לזכוי הרבים.

יוצא לאור

על ידי מכון "מאורות דעת" ת. ד. 13196

סיון תשמ"ח ירושלים תובב"א

שתוציאני", רק כשיצא אומר תפלת הדרה, כדלעיל סימן א' א. ודוקא כרף גדול, אבל בעיר אין צריך לתפלות האלו. ומכל מקום, נראה לי דהכל לפי הענין, שאם יש מקום שיוכלו להעליל עליו, אפלו בכפר יתפלל תפלות אלו (סימן ר"ל):

ה כל הירא לדבר ה', ילמד תורה על הדרה, כאמרו: "המהלך בדרך ומפנה לבו לכטלה, מתחייב בנפשו" (אבות ג, ד), אבל לא ילמד דבר שצריך עיון. ואם יושב בעגלה, מתר. ויזהר כל אדם שיהיה לו פת אפלו הולך במקום קרוב ובמקום דשכיח פת, כי כמה פעמים שיקרה מקרות, וחסמנא לצלן, בדרך:

ו ראוי לכל ירא שמים שיקח עמו ציצית בדרך, שמא יפסל אחת ויתבטל ממצוה:
ז הנכנס לבית המדרש יתפלל: "יהי רצון מלפניך ה' או"א שלא אכשל בדבר הלכה, שלא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא. וביציאתו אומר: "מודה אני לפניך ששמת חלקי וכו'":

כלל סה

דין ברכות פרטיות, וברכות שעשה לי נס והגומל

וברכות גשמים:

א הנכנס להקיז דם, אומר: "יהי רצון מלפניך ה' או"א שיהיה עסק זה לי לרפואה, כי רופא חנם אתה", וכן קדם שיאכל או ישתה איזה דבר לרפואה יתפלל תפלה זו, ולא יחשב שיהיה איזה דבר לו לרפואה, אלא על ידי הבורא יתברך שמו. ולכן על ידי תפלה זו ישים בטחונו בו ויבקש ממנו שתהא לו לרפואה. ולאחר שהקיז דם אומר: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם רופא חולים" (ט"ז ובה"ג):

ב הנכנס למד גרנו של תבואה או לחשב סחורות של חנותו, אומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה בכרי הזה, או בסחורה של חנות הזה, וכשתתחיל למד, אומר: "ברוך מלך העולם השולח ברכה בכרי הזה", ולא יאמר בשם, כי יש אומרים ולא נתקן ברכה רק כשמודד להפריש מעשר. ואם מדד ואחר כך ברוך הרי זה תפלת שוא (סימן ר"ל):

ג מי שנעשה בנזק ברכות, כשקורא בתורה פעם ראשון מברך: "ברוך אתה ה'

נשמת אדם

תחלה הנכנס לברך ולא תני כסדר בקש לצאת מברך כו' יצא כו' ואח"כ הנכנס כו' משמע דוקא בברך שאינו דר שם. ובאמת הטעם שכתב הב"י לא נזכר לא בגמרא ולא בראשונים מכל מקום מסתבר טעמיה דהא לא מצינו שתקנו תפלה למי שדר בברך שיתפלל בכל יום שינצל בברך זה, משמע דוקא בברך שאינו דר שם:

א] ה"ט"ז ולבוש וא"ר כהבו דאם הוא דר בברך אומר ג"כ יה"ר שתוציאני כו', ול"ג דלפי מ"ש הב"י ורד"א הטעם מפני שהוא [איש זר ו]נכרי שמא לא יודמן מי שילמוד עליו זכות, משמע אבל בעירו לא תקנו תפלה זו וכן משמע מרד"א שכו' שלמידתן מיעקב בכניסתו לשכם וכן משמע מסידור לשון המשנה

אלהינו מלך העוין פי המורכבי, וכן הוא ראה, שהרי גם בכי כשם ומלכות. וכן שקשה על מהרי" וקפי הנראה מר' ומדרש אין הגאון בכלל ה' סימן א' על-כל-פנים אין דמובר ברכה זו נ מפסיד:

ד מי שנעשה י עגלה טעונה, שפ' מקום משלשים י סעיף קטן ד'), מכו "שעשה נס לאבי

א] הב"י כתב בס' מלוניל מ מנהג העולם וכ"כ כי יהיה יוצא ממנהג העוין דאיתעביד לי ניסא דא באבודרהם הל' כ' שכת העולם כגון מעברות דנפיק ליה עינא דמיא שכאו לו גנבים כו', וא ומברכין וא"ל דהתם נו המלך הפך דת פרס ו עבור אהבת אשה ו מפני פך השמן עכ"ל דהצלה היה שלא כמ חומה על אדם אף שהי כ"א שפינו החומה כ גנבים, וצ"ע שהרי אמ אויל נפל עליה אריה א כי מטית להתם אמור לא נזכר כלל דהצלה ואפ"ה א"ר שיברך וד ממש"כ עוד שם האבו א קם אחד מהמוין

אלהינו מלך העולם אשר פטרני מענשו של זה" (כן כתב מהרי"ל שמכרך בשם ומלכות על פי המדרכי, וכן הוא במדרש ריש פרשת תולדות, ואף-על-פי שבמדרש לא נזכר שם ומלכות אינו ראייה, שהרי גם בכל הברכות שזכורות בפרק "הרואה" לא נזכר, ואפילו הכי לכולי עלמא מברך בשם ומלכות. וכן כתב הגר"א שכן עיקר, ושמעתי שכן נהג). ובדרך-משה פתב תחלה שקשה על מהרי"ל, שלא מצא ברכה זו בגמרא. ואחר זה פתב, שמצא פן במדרש, וכפי הנראה מרש"ל פתשובה סימן ס"ד נראה, דדוקא ברכה שלא נמצא בגמרא ומדרש אין הגאונים יכולים לתקן (ועיין בט"ז אורח חיים סימן מ"ו). ולפי מה שכתבתי בכלל ה' סימן א' דלכלי עלמא המכרך ברכה לשם ברכה אף-על-פי שהיא לבטלה, על-כּל-פנים אין כאן לא תשא, ופשיטא לתוספות, אלא דאסור להוסיף ברכה, וכיון דמזכר ברכה זו במדרש ומהרי"ל עשה הלכה למעשה וכן הגר"א, לכן המכרך אינו מפסיד: L

ד מי שנעשה לו נס באיזה מקום, כגון שנפל עליו אבן, וכיוצא בו, או שעבר עליו עגלה טעונה, שבדרך הטבע שימות על ידי זה, והוא נצול מן המיתה, כשיגיע לאותו מקום משלשים יום לשלשים יום, חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו (מגן אברהם סעיף קטן ד'), מברך: "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", וכל יוצאי ירכו גם כן מברכין "שעשה נס לאבי במקום הזה" וא, אפלו אותן שנולדו קדם לכן. ואם נעשו לו נסים

נשמת אדם

הגומל וגערתי בו שטעה כי טעיות, א), כי אפילו על נס עצמו אינו חייב לברך הגומל אלא כרוך שעשה לי נס, ועוד אפילו הכרחה שעשה לי נס לא היה לברך אלא במקום הנס. טעות ב', כי האב אינו חייב לברך על נס בנו עכ"ל. ומסתמא לא היה הנס כנס דרבינא ואפ"ה לא כתב שטעה מטעם זה וכן כשמע מחשו' ריב"ש הביאו הכ"י בס"י רי"ט וז"ל הא דאמרין ד"צ להודות מי נימא הני דוקא וא"כ אפילו נפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור אינו חייב לברך כו'. תשו', נראה דצריך לברך שהרי הולכי מרביות כו' כ"ש הנעשה לו נס וניצול ממיתה עצמה שהרי קבעו עליו ברכה אחרת לברך שיעבור עוד במקום ההוא כו' ע"ש. משמע להדיא דמברך שעשה לי נס אלא דבהא פליגא דלריב"ש מברך הגומל תיכף וכשיבא עוד למקום ההוא מברך שעשה לי נס ולר"ג בר"ש אינו מברך רק שעשה לי נס אבל לא הגומל, אבל לכ"ע מברך שעשה לי נס וכן משמע במ"א ס"ק י"א שכתב כגון שנפל עליו אריה או גמלא פריצא, וגמלא פריצא הוא מעשה דרבינא, ואריה הוא מעשה דההוא גברא דאתי לקמיה דרבא. וכן נראה לי ראייה במדרש סוף ויחי דאיתא שם דיוסף הלך להציל בכור ומסתמא לברך שם וכן כתב שם המתנות כהונה. על כל פנים ממעשה דרבא מוכח דאע"ג דהצלה לא היה בדרך נס אלא כשהיה בסכנת מיתה, וצ"ל דכונת ר"א מלוניל דוקא היכא

א) הב"י כתב בס"ס רי"ח כתב רד"א בשם ר"א מלוניל שאין מברכין אלא על נס היוצא ממנהג העולם וכ"כ בש"ע. וסבור הייתי דר"ל דההצלה יהיה יוצא ממנהג העולם כדאיתא בגמרא במעשה דרבא דאיתעביד לי ניסא דאיתפרקי' ליה אשיתא כו', ועיינתי באבודרהם הל' כ' שכתב וז"ל, דדוקא כנס שיוצא ממנהג העולם כגון מעברות הירדן והים וכמר ברי' דרבינא דנפיק ליה עינא דמיא אבל נס שהוא ממנהג העולם כגון שבאו לו גנבים כו', ואי"ה פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכין וא"ל דהתם נמי יצא ממנהג העולם שבטל כתב המלך הפך דת פרס ומדי ועוד שהרג פ' אלף מאומתו עבד אהבת אשה ואין זה מנהג העולם ובחננוכה מפני פך השמן עכ"ל. הרי להדיא משמע דדוקא אם ההצלה היה שלא כמנהג העולם ולפי זה אפילו נפל חומה על אדם אף שהיה שוכב עליו החומה וניצל על ידי כ"א שפינו החומה ממנו א"צ לברך דמ"ש אם באו גנבים, וצ"ע שהרי אמרין ריש הרואה ההוא גברא דהוה אויל נפל עליה אריה אתעביד ליה ניסא ואיתצל א"ל רבא כי מטית להתם אמור ברוך שעשה לי נס כו', והרי שם לא נזכר כלל דהצלה היה בדרך נס כרבינא רק שניצול ואפ"ה א"ר שיכרך והביאו הרי"ף והרא"ש, וכן משמע ממש"כ עוד שם האבודרהם בשם ר"ג בר שלמה שפעם א' קם אחד מהמון עם שכעיר שאירע נס לבנו וברך

שאלות ותשובות מהרש"ל

הכרם המאור הגדול. היה ראש ואב החכמים. האיר עיני ישראל בתורתו כאורים ותומים. וירד במצולות ים התלמוד עד לתהומים. וחיבר החיבור הגדול בו כל מיני מטעמים. ריחו נדף כראש בשמים. נקרא י"ם ש"ל שלמ"ה. עמוק גני שבע ימים. וכל נדיבי עמים. החשובים והרמים. המאחרים והקודמים. כולם מימיו שודרים. ומתורגמו חמת חיים. הלא הוא הגאון המופלג עליה ליישיבה שבטמים.

מהר"ר שלמה בן מהר"ר יהואל לוריא ר"ל
תהא נפשו צדורה בצדוד החיים אמון

לקדושים אשר בארץ חמה נאה ליתן תהלות. לעילת העילות. אשר דחמיו לא כלו. הגדיל לנו שלומ"ו להקהיל כרבים קהלות. ויאצל מן רוחו באצילות. על החכם השלם מהר"ר שלמה לוריא ז"ל הנ"ל. המעולה בכל מיני מעלות. והשיב לנו תשובות ושאלות. ובהן הלכות פסוקות חבילות חבילות. ובפרט הרבה דינים הנחוגים באלו גלילות. ונכללים בו הרבה כלהות. נפלאים וגדולות. לכן אל תחוסו על הזוים אשר המה עגולות. כגלגל שחזור בעולם מגלגלות. וקרוי במהוריהו ספר יקר מכל סגולות. ובפרט תלמידי דמו המה וחישי כלי עצלות. כי ימצאו בו דברים הרבה. אשר המה לו מועילות. וכן יקדימו אחר בודאות ובהשתדלות. והמצאו קרה מכאן ומכאן בלי שום תועלות.

ותהו ראשית מלאכתו ביום שישי השני עטר י"ו החודש אב על ידו הקצין המצבה את הרבים כפועל ידיו ועליו נאמר הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו הוא כמור קהנימוס בן מהר"ר מרדכי יפת ז"ל המחוקק פה ק"ק ליבלין שנת לא ייטע עוד חמס בארצך עד ושבר בגבולך וקראת יצועה דומותך וגיבור.

[נוסח שער דפוס ראשון לובלין שלד]

י"א לאור במהרה מחודשת ונפלאה בארצות עמים מנחת ימים עפ"י דפ"ה. תוספת השיבות הדשיות. יעוד ספרים מהמהרש"ל. תוספת אלפי מרא מקומות ציונים הערות. מפתחות ותולדות רבני

י"א לאור על ידי זכרון אהרן
בניהק ירושלים העש"מ

חזק ואמץ וגו' עד אשר תלך והיטע א. ז-טו. והפסוק השלישי אף שרש"י [בדיה הלא] מפרשו על מלחמה, מכל מקום פשיטא קאי נמי על תורה, שיחזיק בתורה ואז לא יערוץ ויחת, וכן לכל אדם, וכן פירש הרלב"ג [טז]. ואחר כך ג' מכתובים והם, אשרי האיש כו' עד אשר יעשה יצליח וההיליכ א. א-ג. ואחר כך משנה דאלו דברים שאין להם שיעור, כרי שיהא ברכת התורה קאי על תורה נביאים כתובים משנה. הנוסח הזה שלפנינו אלו הן כבוד אב ואם וכו', אינו מכוון, ואי כנוסח המשנה, אינו מונה אלא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחברו ותלמוד תורה נגד כולם. ואם בא לכלול כל הני דרבי יוחנן דאמר בריש מפנין [שבת קכז ז"א] ששה דברים שאדם אוכל פירותיהם כו', ואלו הן הכנסת אורחים, וביקור חולים, ועיון תפלה, והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות, ופריך עליה מהאי מתני', ומשני כל הני דר' יוחנן בהני שייכי, ופירש רש"י [שם ז"ב ד"ה הני נתי] הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים. ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים, דכתיב [משלי יא. יז] גומל נפשו איש חסיד. השכמת בית המדרש וגידול בניו לתלמוד תורה, היינו תלמוד תורה. הן את חברו לכף זכות, בכלל הבאת שלום, דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואומר לא הטא לי בזאת, [אז] אנוס היה, או לטובה נתכוון, יש שלום ביניהן. ור' יוחנן לפרש לך אתא דבכלל ג' דמתני' איתניהו להנך [ו]. ואיכא נמי לכיבוד אב ואם, ור' יוחנן לא פליג עליה [עכ"ל]. אם כן נחסרו הני תרתי המגדל בניו לתלמוד תורה והדן חברו לכף זכות. ועוד הני תרתי הכנסת כלה והלוית המת אינן לא בנוסח המשנה ולא

בנוסח דר' יוחנן. ואפשר שפירוש בעלמא הוא על גמילות חסדים, שעיקר פירושו זו גמילות חסדים, הוא הכנסת כלה והלוית המת. ועל כן נראה בעינינו נוסח האמיתי, לומר תחילה הני ג' דמתני', ואחר כך הני ששה דר' יוחנן, וכאשר הגהתי לעיל, והוא עיקר כנ"ל. ומה שאומרים בסוף, וידבר וכו', ומשנה דאיזהו מקומן, ובדייתא דרבי ישמעאל, משום שצריך האדם לשלש שנותיו כו', דהיינו בכל יום, מקרא משנה ותלמוד וקדושין ל' ע"א. ופרשת התמיד הוא מקרא ממש, שהרי בו כל פרשת התמיד. ומשנה דאיזהו מקומן נאמרו כל דיני הקרבנות. ובבביתא דר' ישמעאל הוא שלשלת התלמוד, באיך ומה התורה נדרשת. אחר כך כשאני מגיע לברכות הבוקר שהן אחר לשכוי בינה, מדלג אני ברכת מגביה שפלים, כי ברכה זו ליתא לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וגם ר' משה"ל והטור לא הזכירוהו. וכן מצאתי בשיבולי לקט [עין תפלה סי' ה] שאין לאומרה. וברכת מתיר אסורים נוהג אני לאומרה קודם זוקף כפופים. וכן הוא בהדיא בגמ' [ברכות ט"ז ב] וז"ל, תריץ ויתייב לימא מתיר אסורים, וכי זקיף לימא זוקף כפופים, וכן גירסת כל הפוסקים. ולפי דעתי מה שכתב דבי עמרם [בסידורי סי' ב] כיון שבירך זוקף כפופים אין לברך מתיר אסורים, היינו פירש לפי שאינה כסדר, ואין זה מהנהגת עולם שיזקוף ואחר כך יתריץ, דבזדאי כבר תירץ, אבל לא עלה על דעתו שלא לאומרה כלל א"ל. והטור [סי' טו סעיף ה] לא דק בדבריו.

7 וברכת הנותן ליעף כח גם איני נוהג לאומרה, מאחר שליתא בתלמוד בבלי, ולא בתלמוד ירושלמי, וכן שום מחבר לא הביאה, אלא שהטור [סי' טו סעיף ו] כתב טעם על סידורי אשכנז שנתקנה, על פי

המג"א שם סי' יא כתב דהמהרש"ל והבי"ה כתבו שיברכנה, ולי נראה להקל בספק ברכות, וכן פסק שם הט"ז בס"ק ו' ע"ג שם שהאריך בזה, ועי' שם בב"י

367. כוונתו לרמב"ם. 368. עיין שם בבית ד"ה וראיתי הפסק בדברי רבינו, וז"ל, מיהו אם בירך תחילה זוקף כפופים צריך לברך גם כן מתיר אסורים.

מסמך זה נכתב על ידי רבנים ממונים על ידי הרבנות הראשית לישראל

רלב שאלות ותשובות

סימן סד

מהרש"ל

11

2

המדרש [שותר טוב תהלים כה] חדשים לבקרים כו' [איכה ג, כג]. ותימא הוא, שהרי כתב האשר"י להדיא במסכת בכורות [פ"ה ס"ה ה] מיום שנחתם התלמוד אין רשות לשום אדם לתקן ולהוסיף ברכה חדשה, ואף לגאונים לית להו רשות. ומשום הכי נראה שלא לאומרה³⁶⁹. וכן כתבתי בחבורי הגדול [ים של שלמה] פ"ק דכתובות [ס"י כג] L³⁷⁰.

יהי רצון השני אין אני נוהג לאומרה, כי אם בסוף אלהי נצור, קודם יהיו לרצון אמרי פי, כי צלותא דרבינו הקדוש היא [ברכות ט: ע"ב], ושם מקומה, והארכתי על זה בחיבורי הגדול [שבה] בפרק כמה מדליקין.

כשאני מגיע לקריאת שמע דר' יהודה הנשיא³⁷¹, שהיא אחר לפיכך, אני נוהג לומר כל הפרשה ראשונה עד ובשעריך. וכן כתב רבי יונה בחידושי ברכות [ט ע"א ד"ה לטימרא], שזו היא קריאת שמע של ר' יהודה הנשיא. ועוד אני אומר דברכה שלאחריה מקדש את שמך ברבים, שהוא מן

הירושלמי³⁷², והיא נתקנה על קדושת השם, שייך שפיר אחריה, כשם שהוא מקדש שמו ברבים, כך מחוייבים אנו לקדש שמו, למסור נפשינו ברבים על קדושת שמו, וזו היא בכלל בכל לבכך ובכל נפשך, וכמו שקידש עקיבא בן יוסף את השם [ברכות סא ע"א]. על כן ראוי לומר כל הפרשה של מלכות שמים, ולומר אחריה ברכת מקדש את שמך ברבים.

שוב מה שכתב הטור [שם ס"א א סע"ף ז] שאחר פרשת העולה יאמר, יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי עולה בזמנה, וכן יאמר במנחה ובשלמים והאשם, ר"ל אשם תלוי שבא בנדבה, [כדאיתא] בסוף פרק השוחט [הולין מא ע"ב]³⁷³, אבל אשם ודאי או חטאת לא יאמר כן, לפי שאינן באין בנדבה. ואני נוהג לומר אחריהן, רבוננו של עולם אם אני חייב אשם לפניך, יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי אשם בזמנו, גם אחר חטאת יאמר כן³⁷⁴.

מה שמסכיר דברי הטור. 369. עיי"ש בב"י ור"ל, אע"פ שיש סמך יפה לברך ברכה זו, מאחר שלא נזכרה בתלמוד אינו יודע איך היה רשות לרוב אדם לתקנה. וכצאתי שכתב האגור בהלכות ברכות ס"ו פז, נראה מקטרגים עליה מטעם זה, ומכיון שהרמב"ם והסמ"ק והרוקח לא הוסיפוהו הכי נקטינן עכ"ל. ועיי"ש בב"ה ד"ה עוד, שכו' ואני תמה על הבריהם, דמי הגיד להם שנתקנה ברכה זו אחר התלמוד, אני אומר ההקדמונים היו גורסין כך בנמ". ומה שכו' הטור בלשון עוד ברכה אחת יש בסדורי אשכנז, ר"ל אע"פ שאינה בסדורי הספרדים, מכל מקום איכא למימר דהאשכנזים היו גורסין כך בנמ", והלא יש לנו גדולי מעיד ע"ז, הלא הוא הסמ"ג (עשין כז), החשיב בתוך י"ה ברכות ברכת הנוהג ליעף כה. ולכן אנו בני אשכנז דקבלנו ברכה זו מאבותינו, ונב הסמ"ג כתבה, אין ספק שהיו גורסים כך בתלמוד. ובשו"ע שם בסעף ו' דהמנהג פשיט לבני אשכנז לאומרה, ועיי"ש בט"ז ס"ק ז' הביא פסק רבינו שאין לאומרה, וכ' ע"ז וכבר העיד הרמ"א על מנהג לבני אשכנזים לאומרה, ואין אחר המנהג כלום. 370. עיין בשלה"ק בסוף מס' הולין (עמק ברכה) בסדר הברכות, שהביא דברי

רבינו, וכתב ור"ל, והכלל כל ברכה שלא הוזכרה בגמרא ובפוסקים אין ליחיד לאומרה, על כן המברכה מכרך לבטלה, עכ"ל. L 371. ע"פ הגמ' ברכות יג, ב. 372. הובא בטור בסוף ס"ו מו שנתקנה ע"פ הירושלמי, אולם בירושלמי שלפנינו ליתא, אלא איתא בהנא דבי אליהו פרק בא. ועיי"ש בב"י דמבאר ורבינו יהודה החסיד היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וזהו מכוין לצאת בו ידי חובת ק"ש, ולומר דכשאנו אומר אלא שמע ישראל לבד נראה שאינו אלא סיפור דברים שאומרים ישראל כשמוציאים, אבל כשאומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד נראה שהוא מכוין עשיו ליחד, ומטיב הכי מכרך שם כבוד מלכותו. דאם לא כן למה לו לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ועי' בסידור ר' שבתי סופר בהקדמה פריטת ס"ו ה מה שהארץ להביא דברי רבינו כאן ובסידורו ובדברי הב"י. 373. האה עוד במס' כריתות כה, א. דאיתא שם במשנה ר"א אומר, מהנדב אדם אשם תלוי בכל יום, ובכל עת שירצה. 374. וכ"כ רבינו בהגהותיו לטור ס"ו א, והביאו גם הב"ה שם וכן בפרישה ס"ק יח. ובמג"א שם ס"ק יא הקשה על זה ובט"ז סק"ז עיי"ש.

שוב אני ו
ברוך
כתב בתשובו
לאיסור, ומב
אף בגבולין
מפני תערונו
עיקרי התור
בברכת יוצר
[ד"ה בקשו].
התורה, ולכו
חקוקים בלו
לאומרה³⁷⁵.
לאומר³⁷⁶.
בברוך שאמ
[שיר השירים
נדרש במדו
הדברים. וע
ברוך שאמר
אתה ה' אל
כו', יש עי
הדברים³⁷⁷
הוא בתחיל
המניין, שה

והאדרכו האה
רבינו בהגהו
והדרישה שם
לאומרן דברי
מתפלל עמהם
רם. 376.
דאסור לאומר
שכו. וכן פסק
תשובה ס"ק י
בזה למעשה.
שהביא הרבה
בספר בכור ש
כלבו ס"ד ס
עשרה כאמרו
מד ד"ה ואונ
ורבינו לדבר
דעשר הדברו

Jehiel ben Joseph of Paris

12

פסקי רבינו יחיאל מפאריש

והוראות מרבני צרפת

מופיע לראשונה ע"פ כמה כת"י
עם מראה מקומות הערות והארות

על ידי
הרב אליהו דב פינס

מכון ירושלים * תשל"ג

הוראות מרבני צרפת

כב כתב¹ רב עמרם ור"ת דמברכי' על הלל דר"ח ואע"פ שהוא מנהג, ורש"י חולק עליהם שאין מברכין, ומביא ראיה מההיא דאמר' בסוכה² שקל חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא, אלמא אין מברכין על המנהג והלל מנהג הוא כדאמר' רב איקלע לבבל וכו', וראיית המברכין דהא מקדשי' ומברכי' אשני ימים טובים של גליות והן מנהג כדאמר' בביצה³ מנהג אבותיהם בידיהם זימגין וכו', וההיא דסוכה מפרשי הכי קסבר מנהג נביאים הוא שלא לברך⁴.

כג מ"י שיש לו בן והגיע לשלש עשרה שנה פעם ראשון שעומד בצבור לקרות בתורה צריך האב לברך בא"י אשר פדאני² מענשו של זה. והגאון ר' יהודה ברי' ברוך³ קם בעמידה בבית הכנסת וברוך ברכה זו כשעמד בנו וקרא בתורה תחלה, וברכה זו חובה היא.

כד בערב שבת אפי' הדליקו גרות אין מקבל עליו ר' את השבת לאסור הטלטול עד שמתפלל ערבית בברכת מקדש השבת לפי שאז בברכתו מקבל עליו¹.

כב 1 ר' תוס' ברכות יד, א ד"ה ימים, וסוכה מד, ב ד"ה כאן, ותענית כת, ב ד"ה אמר, וערכין י, א ד"ה יח, מהזור ויטרי סי' רמא, ס' האורה ח"ב סי' נט, תשובות רש"י (אלפנביון) סי' שמו. איסור והיתר סי' נה, סידור רש"י (ע' 160), תוס' ר' יהודה החסיד, או"ז ח"א סי' מב, שבלי הלקט סי' קעד, רא"ש וטור.

2 דף מד, ב.

3 דף ד, ב.

4 פירוש זה לא מצאתי אלא בסמ"ג ובשבלי הלקט שהביא כך בשם ר' אביגדור כהן צדק זצ"ל.

כג 1 מקור דין זה הובא במהרי"ל בשם המרדכי הגדול, וכ"ה במדרש ב"ר פ"ר תולדות (פ"ר סג, יד), ונפסק ברמ"א או"ח סי' רכה שלא לברך אלא בלי שם ומלכות.

2 נוסחתנו: פטרני.

3 היה בדור רבותיו של רש"י והובא בפ"י לחולין כז, א בענין תרי עינוניתא: „שמעתי מפי מורי הזקן שנחלקו בה גדולי הדור ר' יהודה בן רבי ברוך ותביריו וכו'„ ודבריו מועתקים בס' אה"ע להראב"ן סי' רלט, ונר' שם שהיה תלמידו של רבי' גרשום מה"ג, וכן הובא משמו (מה"ו, לקוטי הפרדס, סדור רש"י, הגה"מ, שבלי הלקט סי' שכג) שנהג לעשות יו"כ שני ימים.

כד 1 בשבלי הלקט סי' נט כ' דין זה בשם תשובת הגאונים ור' שמשון, וכ"מ במרדכי פ' ב"מ רמז רצג.

שלחן ערוך אורח חיים

סימנים רמ"ב - תרצ"ז

עם הפירושים הקדומים
ראשוני מפרשי השלחן ערוך אורח חיים

נחלת צבי * עטרת צבי

למוה"ר הגאון המפורסם מגדולי הפוסקים

ר' צבי ב"ר יוסף ב"ן זצ"ל

נדפס לראשונה בקראקא שנת ת"ז

עולת שבת

למוה"ר הגאון המפורסם מגדולי הפוסקים

ר' שמואל ב"ר יוסף זצ"ל

נדפס לראשונה באמשטרדם שנת תמ"א

מתורגמת חדשה באותיות מאירות עינים עם פנים הש"ע
מוגה היטב ומפוסק בהוספת אלפי ציונים ומראי מקומות

זכרון אהרן

פניחיה ירושלים ת"ת תשס"ג

עק עמרת צבי

שבת סימן רפב

נחלת צבי

(סעיף ד) ג ואומר קדיש והזוד וקורא. כדי להראות שאינו ממנין השבעה: דן וקטן יבוא לקרות בפרשת מוספין. ודין דעולה למנין שבעה כל שכן שקורין למוספין:

ב מותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחזור ומברך, אין בכך בלום. הגה: ג' ויש אוקרים (מדברי סוף מגילה) וכן נהגו נמדינות אלו, חוץ מנמכת תורה שנהגו להרבות בקרואים ונהגים כסגולה הראשונה.

רפב (ג) וקטן וכו'. הגהות מיימוניות פ"ג ממפלה אוח ס והר"מ והרמב"ם [סג]: (ד) וחזור וקורא וכו'. מוספות מגילה כג ע"א ד"ה חד ורל"ש שם סימן ה ומרדכי שם סימן מחט. אבל בחול וכו'. מוספות והרל"ש [סג]:

(ה) אם לא וכו'. רי"ז נסס הר"מ: (ז) קרא רפג (א) מה שאין והרל"ש סימן ה פל עומד:

76

ג) וקטן שידוע למי מברכין, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני בבור הצבור. הגה: ואלו דוקא מטורפים למנין הקרואים, אבל לא שיהיו כולם נשים או קטנים (ר"ן וריב"ש). ודין ענד כנעני כדן אשה, אבל אם אמו מישאל מותר לעלות (הגהות מיימוניות פ"ג מהל' תפלה). ואסור לקרות גרלש מגולה. ואין אסור לקרות עם הארץ וכנד עשיר וגדול הדור לפני ת"מ, כי אין זה כיוון לת"מ רק כבוד למורה שממכתם בלגשים גדולים (א"ח). וממזר מותר לעלות לס"מ (בהר"א ספרא). וע"ל סימן קל"ו מסדר הקרואים.

ד נותנים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה ג) ואומר קדיש, (ד) וחזור וקורא עם המפזיר מה שקרא השביעי. הגה: וכן נהגים ביו"ט שאין מפזיר ממנין הקרואים, אבל בחול שסוקר להוסיף על מנין הקרואים, השלישי הוא מפזיר. וכיום שמוציאין ב' ספרים או ג', המפזיר קורא בלחורנה. דן וקטן יכול לקרות בפרשת המוספין או נד' פרשות שמוסיפין בלדר, וכן נהגים (ר"ן ומדברי סוף כ"י המגילה), אע"פ שיש חולקים. ואומרים קדיש קודם שעולה

ה לא נמצא מי נ ובבר אמר ש"צ נ להזור ולקרות ויבר יפטיר מי שעלה לשנ ז (ו) אם טעה ש"צ אחר אלא יקרא עז ז קרא הפרשה ובר ושנים עז

עולת שבת

יהיה בצד ימין, ובתשובות כ"י בשם הר"י בר רב (שהיה מהר"י ב"ב ס"י נג) העלה דאין ראיה מהתם שילוך הספר תורה דוקא בימין, מכל מקום נראה לי דנכון ליהדר כפשט מסכת סופרים. ובה שבת יקורין בו שבעה וכו'. עיין בתשובות מהר"ם מטראני חלק ראשון סימן דכ"ד ובספר בעל תיקון ישכר דף נ"ו. כתב בספר חסידים סימן תשכ"ו שהראשונים היו קוראים עם הארץ לתוכחה, שלא יהיה אדם חשוב והקיימו דבריו והוא אומר ומקללך אור, ומכל מקום לא יתכן לכל מי שיקרא שליח צבור שימנע לעלות משום ואל תקוץ בתוכחתו עכ"ל, משמע דלכתחלה יש למנוע מעלות לתוכחה. ובה שבת ויש אומרים דביום טוב אין להוסיף וכו'. משום דלא יהא שוה לקרישת שבת, ולפי זה יום טוב שחל להיות בשבת מותר להוסיף, ומשמע דאפילו אם כל אחד קורא פרשה בפני עצמו אין מוסיפין וכל שכן שיקרא המוסף מה שכבר קראו הקרואים: (סעיף ג) ב י"ש אברין. פירושו אפילו במנין השבעה אין לקרות אחד מה שקרא הראשון:

יותר משבעה אפילו בשבת כדי שלא נוסף בכרכות שאינן צריכות, ונראה דאע"ג דמדברי המחבר והרב ז"ל משמע דאין לחלק, מכל מקום יש לחוש לסברת הרשב"ץ, וכן מסיק בספר כנסת הגדולה מהרורא קמא [סג]. כתב הרדב"ז ח"ש סימן רנ"ט [ת"א ס"י הקטן] כיון דק"ל דקטן עולה למנין שבעה, אם יש כהן קטן בבית הכנסת עולה ראשון אם אין שם תלמיד חכם, אבל אם התלמיד חכם שם התלמיד חכם קודם, ומשמע שם דוקא בשקורין שבעה אבל בפחות אין הקטן עולה אפילו אין שם כהן אלא הקטן, ובתשובות (ב"י) [מהר"ט] כתב דקטן עולה ראשון אם אין שם כהן גדול, ובלוי קטן יש להסתפק, ע"ש בח"א סימן קמ"ה: L

למה אין א (א) מה שאין בו

7

7 (סעיף ג) ג אבל עולין למנין שבעה אפילו אשה וקטן. דוקא למנין שבעה עולין, אבל ביום טוב ובשאר ימים שעולין הם פחות משבעה אין אשה וקטן מצטרפין, ומדברי הרמב"ם (פ"ג) [פרק י"ב הל' ט"ז י"ז] מהלכות תפלה משמע קצת דאין לחלק, ועיין מ"ש [הרמב"ם] בפירוש המשנה פרק הקורא מגילה [כ"י] קטן קורא בתורה ומתרגם וכו', וכן הסכימו כל האחרונים דוקא למנין שבעה אשה וקטן מצטרפין אבל לא לפחות, וכן כתוב בתשובות (ב"י) [מהר"ט ח"א ס"י קמה] ובספר חיקון ישכר, וכן הסכים בכנסת הגדולה מהרורא קמא [הגהות ב"י]. כתב בתשובות כ"י דוקא למנין שבעה מצטרף, אבל להיות הוא כקרא אינו יכול עד שיהיה בן י"ג שנה ויביא שתי שערות ע"ש [בתשו' רשפ"ט זק ח"ג] סימן מ"ג. כתב הרשב"ץ [ת"י סוף ס"ן] שעתה שכל הקוראין מברכין אין להוסיף

(סעיף ד) ד אע"פ שיש חולקים, ובכנסת הגדולה [הגהות כ"י א"ח ה] מסיק דקטן יקרא בפרשת המוספים וז"ל בפרשת זכור שהוא לכולי עלמא מדאורייתא, ועיין בתשובות הרש"ם חלק א"י"ח סימן י"ב. ונראה שיש להחמיר גם האידנא דשליה צבור קורא ומשמיע לצבור. כתב בכנסת הגדולה [הגהות ט"ו] דאם נמצא טעות בספר תורה אחר שקראו לספר תורה שבעה עולין וכובר קראו כ"א פסוקים שלש פסוקים לכל אחד, אין להוציא ספר תורה אחרת רק מסיימים הסדר באותו ספר תורה, ע"ש שהאר"ן. ולא נהירא אדרבה איפכא נראה כיון שנוהגים לעולם להשלים כל הסדר בספר תורה כשירה ועכשיו שקראו בספר מוטעת, טוב הוא להשלים בספר תורה כשירה, וכן מוכח מדברי כמה אחרונים, וכן עמא דבר. ועיין בתשובות מהר"ם מלובלין סימן פ"ד. כתב ב"י בסימן רפ"ד בשם הרשב"א [ע"י ח"י: ס"י ק] דמברכין על ההפטר אע"פ שקורא בספר תורה פסול בלא ברכה ע"ש. ואם קראו בספר תורה שכבר נודע שיש בה טעות, אם בשעת הקריאה היתה מוזהקת בעיני הקוראים שהיא כשירה עלתה הקריאה ואין צריך לחזור ולקרות בס"ת אחרת, עיין כנסת הגדולה מהרורא בתרא [הגהות כ"י א"ח ח]. ובה שבת

מענינו של יום, ו ואומר קדיש קודם זכ לשם חובה ובין הקורא ס"ת אין אומרים קדיש שעדיין לא נשלם חובו בהגהות לבוש כששתי שבעה, יקרא מנין חצי שנית, ולאפוקי ממנהג י [סימן] פ"ה הא דק"ל דיקראו לשבת הבאה הפרשיות מחוברות או זכין בשבת הבא שקור באותו שבת, ולעולם כגון פקודי ויקרא וכו' אחד, אם קראו בבית הכנסת אחרים, לא נז בשב (סעיף ה) ה זה שירצו ומשום כדי התורה החקיני שיהא ז

שאלות ותשובות שבות יעקב

ושם הגאון המחבר מפורסם הנודע בשערים בגדולי והרבה חיבוריו אשר כבר נתפשטו בקרב כל ישראל ולהלכה למעשה נקבעים. ה"ה הגאון המופלא מוהר"ר יעקב בן מוהר"ר יוסף רישר מפראג. שהיה מקדם ראש לדייני מורה שוה בק"ק פראג ונתקבל לאב"ד ור"מ דק"ק רישא. ואחר כך עלה ונתיישב ישיבתו קבוע בק"ק וורמייש"א והגלילות. ומשם נתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק מיץ יע"א. ושמה אור תורתו זרח לארץ ולדרים לעת עתה

נדפס פה ק"ק אופיבאך

לפרט הוא יבחר לנו את גאון יעקב אשר אהב סלה

[נוסח שער דפוס ראשון אופיאבך תע"ט]

• חלק שני •

קונטרסים

כללי קים לי • כללי מיגו

קונטרס הספיקות להש"ך עם תורת השלמים

ספר הדרוש מכת"י

על פרשיות בראשית - יתרו

נדפס במהדורה חדשה באותיות מאירות עינים. מפוארת ומוטלמת ומוגהת היטב. בתוספת אלפי מראי מקומות צינים והערות וביאורים, פתיחת ראשי תיבות, פיסוק וקטוע והדגשות. מפתחות מורחבות, ותולדות רבינו. ובתוספות כל הקונטרסים של המחבר במקומם.

יוצא לאור על ידי

זכרון אהרן

פעיה"ק ירושלים תשפ"ב

שאלות ותשובות ח"ב אהע"ו שאלה קכט שבות יעקב קעה

חבירך כדאיאת בש"ס [עיין שבה ד ע"א] ופוסקים, ועיין באו"ח סימן ש"ו [סי"ד], ובתשובתי חלק ראשון סימן ט"ז. ואפילו על לפני משורת הדין קי"ל רכופין, כמבואר בחו"מ סימן י"פ [ס"ב], וכן דעת האחרונים שכן עיקר כמ"ש הב"ח שם [אות ה], ובתשובת צמח צדק סימן פ"ט ובתשובתי שם [ה"א] סימן קס"ח יע"ש.

ומ"מ נראה דאין לכופו ליתן לו שטר חליצה בהנס, וכדעת תשובת מהר"מ מלובלין שם, כיון שכבר נהגו ליתן מתנה לאחיו בנותנו לו שטר חליצה, על כן יש לעשות הטוב והישר להתפשר בניהם בענין המתנה. ואף דלפי תקנות הקהלות תקנו שהחלוץ והחלוצה יתלקו בנכסי מיתנא, היינו שכבר מת אחיו ואשתו מוכנת ומעדת

לפנינו לחלוץ מיבם, תקנו תיקון זה כדי שלא לעגן החלוצה, משא"כ קודם נישואים דאיכא ספיקא טובא שתבוא לידי חליצה כלל, בודאי במתנה מועטת סגי, ובפרט שהוא ג"כ רווק ונצרך גם כן לשטר חליצה, אין ליתן יד לפושעים בכיטול ממצות פריה ורבייה וכופין אותם ליתן זה לזה שטר חליצה. ואם האחד עני והשני עשיר, יש רשות ביד ביי"ד לפי ראות עיניהם לעשות, שאיש את אחיו יעזרו ליתן לו חלק עשירית ממה שיש לו, או אפילו החומש לפי ראות עיניהם לפי הצורך בלי שום נטיית צד, רק כוונתם לשם שמים לעשות שלום בין האחים בטוב תתפשרו.

כנ"ל הקטן
יעקב

שאלה קכט

דהיינו שאחד נעשה בר מצוה באמצע השבוע, ואחד נעשה בר מצוה ביום השבת עצמו שהיה אותו יום שנולד בו, והוריתי שאין דין קדימה זה לזה לענין לקרות בתורה, כיון שגם זה הגיע זמנו לפי הסכמת הפוסקים, ואדרבה לכאורה זה שהגיע זמנו בו כיום עדיף קצת דהוי מצוה בזמנו, משא"כ אידך הוי כעבר זמנו, מ"מ כיון דנהוג עלמא לעשות בר מצוה בשבת ראשון דוקא, אף שנעשו בר מצוה ביום א', אין קורין אותו לתורה עד יום השבת, אין להם דין קדימה זה לזה ויטילו גורל.

ומהא' טעמא ראיתי לעורר ולהזכיר מה שראיתי נוהגין המון עם דמי שמת לו מת ביי"ג לחודש כגון י"ג מנחם אב, שפוסק לומר קדיש ביי"ג בתמוז שהוא חודש הקודם, וטעות הוא בידם שלא יפה הם עושים, כי י"ג תמוז הוא מחודש י"ב שאין לומר בו קדיש, רק יאמר ויפסוק ביום י"ב תמוז ואילך שהוא סוף י"א חודש למיתת אביו, וכן ראיתי מרבתי הגאונים שהורו כן. ואף על גב דלענין אבילות

חלוצה שהיא זקוקה ליבם קטן זה זמן מה, מתי נקרא הגיע לכלל גדלות ומתי בודקין אותה.

גם יורני מורני ורבינו היקר וסימן במנעל של ימין או שמאל לענין החליצה.

תשובה, הנה אין זה צריך לפנים דלא מיקרי גדול עד שיהא בן י"ג שנים ויום אחד מעת לעת בשעות, ואז צריכין לבדוק לענין חליצה. ואף על גב דלא נעלם מאתי מה שמבואר בחושן משפט סימן ל"ה בסמ"ע [סק"ב] ובש"כ שם ס"ק א' דנעשה גדול מיד כשנכנס ליום שנולד בו דמיקרי שנת י"ד, וכן פסק הב"ח באו"ח סימן נ"ג [אות ה], וכן פסק המג"א שם [סק"ג] לענין בר מצוה, דמיד שמתחיל יום שנולד בו שנת י"ד יום אחד קרינן בו, ודלא כהחולקים. וכן מצאתי כתב בכ"י מנהגי ק"ק ווירמייש"א בשם כמה גאונים שהורו כן הלכה למעשה.

ובן בא מעשה לידי בהיותי בק"ק ווירמייש"א נעשו נערים בר מצוה בשבוע אחת,

זה דבר אינו מפורש להדיא, וכאשר באתי פעם ראשונה במושב בי"ד מורה שוה דק"ק פראג לסדר דין החליצה, אמרתי מוקנים אתבונן החילוק לידע בין ימין או שמאל לענין מנעל של חליצה, והשיבו לי שקבלה בידם שמנעל של ימין הקשרים בצד ימין והלולאות בצד שמאל, ומנעל של שמאל להיפך.

ובאמת אם קבלה היא נקבל, אבל מ"מ היה לבי נוקפי בזה, כי לשון הטור והשו"ע והפוסקים סימן קס"ט [סכ"א] שיהא המנעל נעשה כמדת וכצורת רגל הימנית, וכן בשמאלית, משמע שבצורת מנעל עצמו יש שינוי לידע איזה של שמאל ואיזה של ימין.

ונלע"ד כפשוטו שהרגל של ימין באצבע גדול עד הקטן הוא באלכסון לצד ימין, ובצד שמאל הוא באלכסון מאצבע גדול עד הקטן לצד שמאל, וזה מדוקדק כוונת הפוסקים כצורת רגל הימנית וכצורת השמאלית לחתוך אותם כן. ואף על גב שבמנעלים שאנו לובשין בכל יום, אין עושין כן לפי שדרוכן להפכן לפעמים מרגל ימין לשמאל, משא"כ בהליצה דאסור לעשות כן. בכך הצעתי הדבר לפני חברי ורבותי והוטב בעיניהם, וכן עשינו מעשה, וכן נהגין בק"ק פראג עד היום הזה.

ועבש"ו יגעתו ומצאתי און לדברי בספר נחלת שבעה ומהדורא בתרא דף כ"ה ע"ד סעיף כ"א [שטרות סימן כב הנחות שו"ע הלכות יבום] כתב וז"ל, כי אצבעות הרגלים הם משופעים מן אצבע גדול של ימין עד אצבע קטנה תולך השיפוע לצד חוץ של רגל, ואם כן ע"כ צריך להיות התפירה מתחילת אצבע הגדול כל השיפוע עכ"ל, ושמהתי שכוננתי לדעת הראשונים, מ"מ גם הקשרים והלולאות יש לעשות כפי הקבלה.

כנ"ל הקטן

יעקב

י"ב חודש נהגו להוסיף עוד אותו יום עצמו שמת בו אביו או אמו, אף שהוא משנה שניה למיתתם, זה הוא מטעם אחרוני שיום המיתה נוהגין להוסיף איבול על השנה, וכדאיתא בשו"ע בי"ד [סימן ט"ז ס"ג], והוא מתרומת הדשן סימן רצ"ב, ומשם ג"כ מוכח כמו שכתבתי, דאי לאו מפני איבול היום לא היו צריכין להתאבל רק עד אותו יום ולא בכלל, כיון שכבר כלתה השנה וי"ב חודש ביי"ב מנחם אב, וק"ל.

וב"מ לענין חליצה כתבו הפוסקים ראשונים ואחרונים דבעינן י"ג שנים ויום אחד דוקא, ולא הזכיר באחד מהם שיש לבדוק מיד שנכנס ליום שנולד בי"ד. והטעם נראה לי דבלאו הכי החמירו לענין חליצה שהשערות צריכין להיות כדי לכוף ראשן לעיקרן וברוחב אצבע שקורין אמה, כמבואר בסדר חליצה ובפירוש סדר חליצה שם ס"ק כ"ז, וצריכין לבדוק אם יש גומות, אף על גב דיש אומרים שאין אנו בקיאים בבדיקת הגומות כמבואר בסימן קנ"ה [פ"ט], כבר תירץ הבית שמאל בסימן קס"ט ס"ק י' דבמקום שישנו שם השערות בקיאים אנו, וכן עיקר וכן נהגו, ולא כב"ח [סימן קנ"ה אה"ז] בזה שכחב דאין אנו בקיאים, וכיון שצריכין לגידול השערות לענין חליצה עד שיהא גדולים כל כך, ודאי ראוי להחמיר שלא לבדוק אותו מהרה עכ"פ עד לאחר י"ג שנים ויום אחד, וכן משמעות הב"ח עצמו דאע"ג דפסק באו"ח סימן נ"ג [שם] דנעשה גדול מיד כשנכנס ליום הנולד בו בשנת י"ד, אפילו הכי הפליג להחמיר לענין גדלות לדין החליצה, כמבואר מדבריו באבן העזר סימן קנ"ה סעיף ד' י"ע"ש, ולהכי אין לבדוק רק אחר י"ג שנים ויום אחד דהיינו אחר יום שנולד כולי האי ואולי ימצא סימני שערות²⁶³.

ולענין מנעלים של החליצה שתמצא לידע חילוק בין שמאל ושל ימין, באמת

263. עיין בבית מאור סימן קסט ס"ו, ועיין שרי חמד מערכת זו כלל קיד"א אות י"ד.

אשה אחו
חלי
לדחות שוה
במדינות
שמאל סי
אין
תשובה,

בשו"ע סי
חליצה מן
והוא מתש
לקיים את
דברים, צ
בשיעבודא
לקיים מן
מהר"מ פז
בחור"מ סי
י"ט, ובסיו
לקיים המי
שן לקיים שו

ותו נ"ל
דשכ
שהוציא
מהרא"י
מקור דב
מכירה, וז

264. בשר
הקשה והו
נעלו של ה

שהחיינו הבאים לזמן קבוע כמו בחנוכה ופורים הוי חובה ושאר ברכות שהחיינו הם רשות ולפיכך הרבה מקילים בזה, ומיהו בפירות חדשות קבלוה כתובה וכולם נזהרים בזהאי. ונמצא בירושלמי [קדושין פ"ד ס"ט] מי שהיה מצמצם פרוטות מהוצאתו לקנות כל פירא חדשה ולטעום אותה, ואומר שם שעתיד ליתן דין וחשבון על שלא אכל:

ב הרואה את חבירו שחביב עליו ושמח בראייתו מאד, אם יש שלשים יום שלא ראהו מברך שהחיינו בשם ומלכות, ואם לא ראהו שנים עשר חדש מברך מחיה המתים ואז אינו מברך שהחיינו, וזהו כשלא היה מכתבים ממנו אליו אבל כשקבל ממנו מכתב אינו מברך מחיה המתים, אבל לענין שהחיינו אין חילוק דאפילו קיבל מכתב בתוך ל' מברך שהחיינו, והטעם דברכת שהחיינו היא מתוך שמחת הראייה פנים בפנים, אבל ברכת מחיה המתים הוא מצד שעתה נתוודע שהוא חי ולכן כיון שכבר ידע שהוא חי על פי מכתבים או שמע מבני אדם שהוא חי שוב לא שייך ברכת מחיה המתים. ושיעורא דיי"ב חדש נראה משום דאין המת משתכח מן הלב עד י"ב חדש נק' ג"ל ועין גמר היטב וטעמי משנה סק"ב, ומי שלא ראהו מעולם אע"פ שידע ממנו כגון ששלח לו מכתבים ונהנה בראייתו מ"מ אינו מברך על ראייתו:

ג ואין חילוק בדין זה בין זכרים לנקבות, ורק אם שמח מאד בראייתם מברך שהחיינו ורק ממילא דנקבות לא שייך דין זה רק באשתו ואמו בתו ואחותו וכיוצא באלו, ועכשיו מקילים מאד בכרכה זו, מיהו מי שידוע בעצמו שיש לו הענוג בראייתו ושמח מאד וכל שכן בן לאביו או אב לבן ואח לאחיו וכיוצא בהם צריך לברך:

ד כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' י"א מי שנעשה בן בר מצוה והיינו כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד יברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שפטוני מעונשו של זה, וטוב לברך בלא שם ומלכות. עכ"ל. וענין הברכה הוא משום דעד עתה נענש האב כשהבן חטא על שלא חניכו כראוי וגם הבן מת בעון האב, אבל כשנעשה בר מצוה אז אין האב נענש כשביל הבן ולא הבן כשביל האב [מג"א סק"ה] כדכתיב (ויג'ס ד' טו) 'איש בחטאו יומתו', והא דכתיב (שמות ל"ד ז') 'פוקד עון אבות על בנים', זהו כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם [מסנהדרין ס:]. וזה שכתב לברך בלא שם ומלכות טעמו משום דלא מצינו ברכה זו בגמ', אבל במדרש ריש תולדות (ג"י ס' י) נמצא ברכה זו, וכמה ברכות מכרכים אף שלא נמצא בגמרא כברכת הנותן ליעף כח והמקדש את שמך ברבים, והרבה נהגו לברכה בשם ומלכות בעת קריאת התורה שקוראים הנער הבר מצוה לעלות לתורה אם ביום שנעשה בר מצוה הוא יום של קריאת התורה או למחרתו [שם סק"ד]. ומצוה לעשות סעודה ביום שנעשה בר מצוה והיא סעודת מצוה [שם], ואם הנער דורש אפילו אין הסעודה באותו יום הוי סעודת מצוה [שם נס"ס] של שלמה (נ"ק פ"ד ס' לז):

ה מצוה לטעום מכל פירא חדשה וכדאיתא בירושלמי שהבאנו בסעיף א', והטעם פשוט כדי לתת שבח והודיה להשי"ת שמחדש הפירות משנה לשנה כדי ליהנות בהם בני אדם, ומברכין על כל פירא חדשה המתחדש משנה לשנה שהחיינו, והעולם נהגו לברך תחלה הברכה שעל הפירא ואח"כ שהחיינו וכן ראייתו לגדולים שכתבו כן מטעם תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ועוד טעמים [נהגות ר' ישעי' פיק (מ"ג) ונשס הלכות קטנות (מ"א ס']

פסקי משנה ברורה

כשראהו מצאהו שהוא בריא מסתברא ודאי ריש לו לברך שהחיינו. [ב' במשנ"ב (סק"ו): ועכשיו נהגו שלא לברך עד שעה שהנער מתפלל בציבור בתורת ש"ץ או שהוא קורא בתורה בשבת ראשונה שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה. ובשעה"צ (סק"ו) כתב דה"ה כשעולה לתורה.

[א] במשנ"ב (סק"ט): ואינה אלא רשות דאי לא מברך לא מיענש, ומ"מ ראוי לזהר שלא לבטלה. [ב] במשנ"ב (סק"ט): ואם קיבל ממנו כתב או שאנשים הודיעוהו משלומו, יש דעות באחרונים וספק ברכות להקל, ובשעה"צ (ל"ח ג): ומ"מ אם שמע שהוא תולה ואח"כ

יש"י (ד"ה) בית שני, לא שייך ראה בתי ויש מי שנותנים , ועכ"פ פירושים כו' אשר יב :ם בדין [ונרמז"ס] פ' המנהגן :ם בדין :ם ברוך (פ"ט ס"ג) מעיניכם ר' ברושה ברכות י' :ו מברך ר' מברך :ם בבית יש ספק א' סמוך חד אינו : עצמו :ק כיון :ו נוסע :ברך:

חדשה :י ברכת :ל בהכ"נ אין חילוק :ה"ז טוב :ו' ו' ע"י ובמשנ"ב

בעזה ש״ית

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

ספר

חינוך ישראל

כולל

הלכות — והדרכות

על מצוות חינוך הבנים והבנות

חלק שני — הדרכות

פרק מיוחד על מצות

תגלחת קטן (חלאקא)

(פרק ח')

ועל עניני

בר מצוה

(פרק י"ג)

כל אלה חוכרו יחדיו בעזרת ה' יתברך ויתעלה
ע"י הצעיר כאלפי

ישראל דוד הארפענעס

מו"צ בכיה"ר דהתאחרות הרבנים

בעמח"ס ישראל והומנים ג' חלקים

שו"ת ויברך דוד ב' חלקים

שו"ת מקדש השבת — נשמת שבת

מקדש ישראל וש"ס

הוצאה שלישיית — תמוז תשנ"ט לפ"ק

ברכת ברוך שפטרני

כא) **מבואר** ברמ"א (סי' רכ"ה) דכשבנו נעשה בר מצוה מברך האב ברוך שפטרני מעונשו של זה [י"א משום שעד עכשיו היה הבן נענש על חטא אבותיו, אבל מכאן ואילך לא (והברכה קאי על הבן שנפטר מעונשו של אביו), וי"א משום שעד עכשיו אם הבן היה חוטא היו מענישין את אביו, אבל מעתה הוא עצמו יענש על כך (והברכה קאי על האב שנפטר מעונשו של בנו)] (ל).

כ"ה כנפי יונה

והנה בשו"ע לא נזכר שיש לקרוא לקטן בשבת שלפני הבר מצוה שלו למפטיר (רק שהוא חיוב לעלות לתורה), אבל כהיום המנהג לדקדק לקרותו למפטיר, נוראיתי בדינים והנהגות החזו"א (פ"א) שאמר שיש להעדיף לקרוא בר מצוה למפטיר אף שיש יא"צ (ותועלת גדול לעילוי נשמת המת שיעלה בנו למפטיר) מפני שזה אינו אלא פעם אחת בימי חייו].

ל) ומקורו במדרש (פ' תולדות) א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני וכו', [וטעם הברכה כ' המג"א משום שעד עכשיו שהי האב מחוייב בחינוך ואם ה' הבן חוטא ה' האב נענש עליו שלא חנכו כראוי, אבל מעתה נפטר (וכן נראה הטעם מלשון המדרש), והלכוש כ' הטעם משום דקטן עד הבר מצוה נענש בחטא אביו (פ"י) וכל שחכירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ע' שבת דף קמ"ט), וכ"ה בס' אור החיים הק' (שמות כב-ה), שהצדיקים כשבניהם הגיעו לגיל השנים שאינן נלכדין בעון אבותיהם ה' שמחים ואומרים ברוך שפטרני, וברד"ל על המדרש שם כ' הטעם משום חיוב ת"ת שמוטל על האב ללמד לבנו (וצ"ע דמבואר בשו"ע הרב הל' ת"ת דחיוב ת"ת של האב על הבן הוא גם כשיגדיל הבן)].

וכ' בס' פירושים ופסקים לרבינו אביגדור (פ' תולדות פסק כ') דצריך לעמוד אצל בנו ולשים ידו על ראשו ומברך ברכה זו יעו"ש [וכן היה המנהג בוורמייזא כמובא במנהגי וורמייזא (לרי"ל קירכום ע' רע"ט, ולר"י שמש, ח"ב ע' קס"ה)], ויל"ע אי לדידיה זהו לעיכובא, ובס' בן איש חי (ש"א פ' ראה אות י"ז) כ' שיתפוס בנו בידו בשעת הברכה). ובש"ך עה"ת (פ' לך) כ' דבר חדש שהבן מברך ברוך שפטרני מעונשו של אבא.

ומענין לענין ע' בס' ויען אברהם (פלאגי, סי' כ"א) שנחפף ברב העיר שעוזב את העיר והולך לדור בעיר אחרת אי בשעה שעוזב את עירו יש לו לברך ברכת ברוך שפטרני דמעתה אינו נענש על חטאותיהם של בני העיר שתו אינו מוטל עליו להדריכם, וכ' דתלוי בשני הטעמים הנ"ל של ברכת ברוך שפטרני, ועיי"ש שיברך בלא שם ומלכות.

המנהג שהאב עולה לכימה ביחד עם אחרונה מברך האב ב

כב) **ועיין** מגן אברהם (סימן רכ"ו) ועכשיו נהגו לברך בשעו ראשונה (כ) שאז נודע לרבים שו ועיין בהערה שביררנו דשבת ראש

כ"ו כנפי י

וע' בס' פתחי עולם (בסופו בטהרת השולחן שאינו יודע אם הבן הביא ב' שערות עיי"ש, ב' שערות (או"ד אמרינן שמא נשרו).

לא) ע' בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ש"ג) שה של "זה" שיש לברך הברכה דייקא לפני בנו שמכאן ואילך יזהר בנפשו לילך בדרך טובים עצמו אחראי על כל מעשיו), וע' בדברינו בפו הבן כיום שעולה בו לתורה.

לב) נשאלתי אי יכולין לקרות את הבתור ו הבר מצוה כדי שיברך האב ברכת ברוך ו למפטיר לפי מה שכתבו הפוסקים בטעם ש משום שאז מתפרסם לרבים שנעשה בר מצו שעולה למפטיר אין ראוי שהוא גדול כיון ו שאין המנהג כן), ואף אם תמצא לומר דמכי קטן לעליית מפטיר אם כן יש הוכחה שנע שלפני הבר מצוה הקטן עולה למפטיר אם בר מצוה), ושמעתי באמת שרבה"ק מסאנ מצוה לאחד מהו' קרואים, אבל ש"ב הרד דמ"מ באותה הביהמ"ד שעלה התינוק למנ יכול האב לברך ברוך שפטרני בשבת זו הוכחה שכבר נעשה בר מצוה, דאם לא שנע בשבת שעברה, ובפרט כהיום ששולחין הזנ מצוה.

המנהג שהאב עולה לבימה ביחד עם בנו ועומד על צדו וכשגומר ברכה אחרונה מברך האב ברכת שפטרני (לא).

כב) ועיין מגן אברהם (סימן רכ"ה ס"ק צ') שכתב בזה הלשון, ועכשיו נהגו לברך בשעה שהנער מתפלל או קורא בשבת ראשונה (לכ) שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה עד כאן לשונו, ועיין בהערה שביררנו דשבת ראשונה לאו דוקא דאם בנו עולה

כנפי יונה

וע' בס' פתחי עולם (בסופו בטהרת השולחן, סי' רכ"ה) דמשמעות השו"ע דמברך אף שאינו יודע אם הבן הביא ב' שערות עיי"ש, וצ"ע מהו כשיודע להדיא שעדיין לא הביא ב' שערות (או"ד אמרינן שמא נשרו).

(לא) ע' בשו"ת יד יצחק (ח"ג סי' ש"ג) שהוכיח מנוסת הברכה ברוך שפטרני מעונשו של "זה" שיש לברך הברכה דייקא לפני בנו, (ועיי"ש הטעם כדי לעורר את הבן שידע שמכאן ואילך יזהר בנפשו לילך בדרך טובים כי אחריות אביו נסתלק ממנו, ומעתה הוא עצמו אחראי על כל מעשיו), וע' בדברינו בפנים באות כ"ו איך יברך אם אין האב במקום הבן ביום שעולה בו לתורה. L

76) נשאלתי אי יכולין לקרות את הבחור הבר מצוה למפטיר בשבת ראשונה שלאחר הבר מצוה כדי שיברך האב ברכת ברוך שפטרני, ולכאורה נראה שלא נכון לקרותו למפטיר לפי מה שכתבו הפוסקים בטעם שמברכין אותה דייקא בשעה שעולה לתורה משום שאז מתפרסם לרבים שנעשה בר מצוה והוא גדול, ממילא בנידון שאלתינו במה שעולה למפטיר אין ראי' שהוא גדול כיון שמעיקר הדין יכול קטן לעלות למפטיר (אף שאין המנהג כן), ואף אם תמצא לומר דמכל מקום מאחר שמנהגינו כהיום שאין קוראין קטן לעליית מפטיר אם כן יש הוכחה שנעשה בר מצוה, מכל מקום למנהגינו שבשבת שלפני הבר מצוה הקטן עולה למפטיר אם כן שוב אין הוכחה (דאולי עדיין לא נעשה בר מצוה), ושמעתי באמת שרבה"ק מסאטמאר זי"ע הורה שיעלה בשבת לאחר הבר מצוה לאחד מהו' קרואים, אבל ש"ב הרה"ג רב"ש בלומענטאל שליט"א העיר לחלק דמ"מ באותה הביהמ"ד שעלה התינוק למפטיר בשבת שעברה (לפני הבר מצוה) שפיר יכול האב לברך ברוך שפטרני בשבת זו (לאחר הבר מצוה) בעליית מפטיר דבודאי יש הוכחה שכבר נעשה בר מצוה, דאם לא שנעשה בר מצוה בשבוע זו לא הי' עולה למפטיר בשבת שעברה, ובפרט כהיום ששולחין הזמנות לקרובים וידידים להשתתף בסעודת הבר מצוה.

לתורה בפעם ראשון אחר הבר מצוה בימות החול שיש להאב לברך
אז (לג).

כנפי יונה

(לג) מיהו בהרבה פוסקים כתבו לברך בפעם ראשונה שיעלה לתורה, וכ"ה בס' פירושים
ופסקים לרכינו אביגדור (פ' תולדות פסק כ'), ונראה דאף המג"א מודה בזה (דזיל בתר
טעמא דהמג"א שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה), וכונת המג"א רק באופן שאינו עולה
לתורה בימות החול, ראשית הלא מקור דברי המג"א הוא מדברי הלחם חמודות (כנסמן
שם "ל"ח") והוא כפי דברי חמודות שעל הרא"ש (פ"ט דברכות אות ל'), ושם לא נזכר
כלל דב"ז שיהי' בשבת וז"ל שם, ומ"ש מהרי"ל שכשקרא בתורה הי' מברך היינו לפי
שאו הוא נודע לרבים שהוא בר מצוה שהרי קודם לכן לא הי' יכול לקרות בתורה שלא
הי' עדיין גדול, ולכן נ"ל שאם קודם לכן התפלל להוציא הציבור ידי חובתן שיברכם
(האב) בפעם ההוא, עכ"ל אות באות, (נראה שמנהגם הי' שהב' הבר מצוה הי' קורא
בעצמו קריאה של אותו העלי' שעלה בה, ע' א"ר שמבואר מזה שאף למ"ד שקטן עולה
למנין, מ"מ אסור לו לקרות בתורה).

וכן נמי מפורש לחד מקמאי בס' ארחות חיים (הל' ברכות אות נ"ח) וז"ל מי שיש לו בן
והגיע ל"ג שנה צריך האב לברך ברוך שפטרני, ויש אומרים אותה בפעם ראשונה שעולה
הבן לקרות בתורה, והגאון ר' יהודאי ז"ל קם על רגליו בביהכ"נ ובירך ברכה זו בפעם
ראשונה שקרא בנו בתורה עכ"ל, וכן מצאתי בהוראות מרבני צרפת (אות כ"ג) וז"ל מי
שיש לו בן והגיע ל"ג שנה פעם ראשון שעומד בציבור לקרות בתורה צריך האב לברך
בא"י אשר פדאני מעונשו של זה, והגאון ר' יהודה ב"ר ברוך קם בעמידה בביהכ"נ ובירך
ברכה זו כשעמד בנו וקרא בתורה תחלה, וברכה זו חובה הוא עכ"ל, וכן בא"ר ובא"ז
העתיק כאמת בפשטות לשון הל"ח שיש להאב לברך בפעם ראשון שהבן עולה לתורה
והשמיט מש"כ המג"א בשבת ראשונה, וכן סתמו כל האחרונים, כמו שסתם בסידור דרך
החיים וז"ל כשעה שכנו עולה לתורה בפעם ראשונה יברך ברכה זו וכו', וכן הוא נמי
בס' חיי"א (כלל ס"ה ס"ג) שסתם וכ' דמי שנעשה בנו בר מצוה כשקורא פעם ראשון
מברך וכו', וכ"ה בקיצשו"ע (סי' ס"א ס"ח) וז"ל כשעולה לתורה בפעם ראשונה לאתר
שבירך וכו', וכן כתב בעל מטה אפרים בס' שער אפרים (שער ד' סכ"ה) וז"ל כשעולה
לתורה בפעם ראשון יש לאביו לעלות עמו ולברך ברוך שפטרני, וכ"כ עו"ש (בשע"ב
ס"י) מי שנעשה בר מצוה כשכוע זו אז בשבת שלאחריו הוא קודם לאחרים (אע"פ שאינו
דוחה חיובים) שעכ"פ מתחנך היום "ראשון בעלי' לס"ת", ואביו מברך ברוך שפטרני,
וכן נמי כ' הערוה"ש (ס"ד) וז"ל נהגו לברך בשעת קריאת כשעולה לתורה ביום שנעשה
בו בר מצוה או למחרת, וכן מעתיק סתמא בשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' ד') משם
המרדכי.

L

כנפי

הרי לן פשטות ד' המרדכי, רב יהודאי גאון,
הדה"ח, החיי"א, הקיצשו"ע, השע"א, הערוה
אימת שיהי' בין בחול ובין בשבת, והכי הלן
ומה שבאמת הוסיף המג"א תיבת "בשבת ר
בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קכ"ט) שהמנו
הבר מצוה) בשבת הראשון שלאחר הבר מצ
ביום א' אין קורין אותו לתורה עד יום הש
למי שנעשה בר מצוה בהקדם במשך ימי הש
מקודם מפני שחל חיובו מקודם כיו"ד סי' ע
לענין שני תינוקות למול להקדים הנולד ראש
שיש מחלקין שהחיוב חל ביום שמיני לשניה
ראשונה שיעלה בו לתורה ויוודע לרבים שנ
ידיד' טיאה ווייל לבנו של בעל קרבן נתנא
דאף אם נולד ביום א' אז עושין סעודה בי
מברך האב וכו' עכ"ל, שו"מ כן במנהגי וויר
ועעו"ש ח"א סי' מ"ב) שבשבת שלאחר ה
בירך ברוך שפטרני) ולאחר מנחה עשו סעוז
רפ"ב) ומ"ב בבה"ל (סי' קל"ו) דהקטן הוא
(ונראה דהיינו כשלא עלה לתורה בימות החו
המהרש"ל ביש"ש המובא במג"א (סי' רכ"ו
ביום שנעשה בו בר מצוה (שאו מחנכין א
סעו"מ) עיי"ש, דהיינו שבשבת אחר הבר מ
בשו"ת יד יצחק (ח"ג סוס"י ר"ל) שהי' מנה
הסעודה והקטן דורש בשעת הסעודה (וציי
(ח"ב סי' ס"ח) שהגם שכן נשתרכב אצי
ממלאכתן כמשך ששת ימי המעשה, אבל
שנעשה בו בן י"ג שנים ואז הנער דורש ג'
יורש (הכולל מנהגי התרה"ד [עמוד 04]), וז
אמר (בריך רחמנא מלכא דארעא) שפטרני
בנו מברך ברכת הזימון והי' מתפלל בלילי
וכו' עכ"ל, היוצא מדבריו נמי שבאמת הי'
הי' פעם הראשון שקרא בנו בתורה, וכמו
בס"ת וכו'.

כנפי יונה

הרי לן פשטות ד' המרדכי, רב יהודאי גאון, האר"ח, המהרי"ל, הלחם תמודות, הא"ר, הדה"ח, החיי"א, הקיצשו"ע, השע"א, הערוה"ש, לברך בפעם ראשון שהבן עולה לתורה אימת שיהי' בין בחול ובין בשבת, והכי הלכתא.

ומה שבאמת הוסיף המג"א חיבת "בשבת ראשונה" נראה ברור שהוא על פי מה שכ' בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קכ"ט) שהמנהג (בזמנם) לעשות הכר מצוה (פי' סעודת הכר מצוה) בשבת הראשון שלאחר הכר מצוה (יום שנולד בה) ואף כשנעשה בר מצוה ביום א' אין קורין אותו לתורה עד יום השבת, עכ"ל, [עיי"ש שעל כן אין דין קדימה למי שנעשה בר מצוה בהקדם במשך ימי השבוע ול"ד לקבורת המת שמקדמין מי שמת מקודם מפני שחל חיובו מקודם כיו"ד סי' שנ"ד ס"א, ובשו"ת הלק"ט (ח"א סי' רמ"ח) לענין שני תינוקות למול להקדים הנולד ראשון, וע"ע פ"ת (סי' רס"ה סק"ט) לענין מילה שיש מחלקין שהחיוב חל ביום שמיני לשניהם בשוה], נמצא ממילא שבשבת יהי' קריאה ראשונה שיעלה בו לתורה ויוודע לרכים שנעשה גדול, וכעין זה נמי ראיתי בשו"ת רבי ידיד' טיאה ווייל לבנו של בעל קרבן נתנאל (סי' ט"ז) וז"ל והעולם לא נהגו כן אלא דאף אם נולד ביום א' אז עושין סעודה ביום השבת ועולה לקרות בתורה, ובשעה זו מברך האב וכו' עכ"ל, שו"מ כן במנהגי ווירמיישא לר' יוזפא שמש ז"ל (ח"ב סי' רפ"ט, ועעו"ש ח"א סי' מ"ב) שבשבת שלאחר הכר מצוה קרא הפרשה ועלה לתורה (ואכיו בירך ברוך שפטרני) ולאחר מנחה עשו סעודת הכר מצוה עיי"ש, וכ"נ יוצא ממג"א (סי' רפ"ב) ומ"ב בבה"ל (סי' קל"ו) דהקטן הוא חיוב לעלות לתורה בשבת שאחר הכר מצוה, (ונראה דהיינו כשלא עלה לתורה בימות החול לאחר שנעשה בר מצוה), ואולי שזה כוונת המהרש"ל ביש"ש המובא במג"א (סי' רכ"ה) שאם הנער דורש הוה סעו"מ אף שאינו ביום שנעשה בו בר מצוה (שאו מחנכין אותו לדרוש ודמי לסעודת חינוך הבית דהוי סעו"מ) עיי"ש, דהיינו שבשבת אחר הכר מצוה הי' נוהג הקטן לדרוש ברכים, שו"ר גם בשו"ת יד יצחק (ח"ג סוס"י ר"ל) שהי' מנהגם שהב"מ עולה לתורה בשבת ואח"כ עושין הסעודה והקטן דורש בשעת הסעודה (וציין לד' היש"ש הנ"ל), ועשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ב סי' ס"ח) שהגם שכן נשתרבו אצל פשוטי עם ואצל בני אדם שאינן פנויין ממלאכתן במשך ששת ימי המעשה, אבל אנשי מעשה מדקדיקין לעשותו בעתו ובזמנו שנעשה בו בן י"ג שנים ואז הנער דורש ג"כ, ובזה מבואר היטב מה שהדגיש בס' לקט יושר (הכולל מנהגי התרה"ד [עמוד 104]), וז"ל כשקרא בנו בתחלה בס"ת כשהתחיל ברכו אמר (ברוך רחמנא מלכא דארעא) שפטרני מעונשו של זה וכו' ואע"ג דקודם לכן הי' בנו מברך ברכת הזימון והי' מתפלל בלילי שבת בב"ה מ"מ המתין עם הברכה עד קרה"ת וכו' עכ"ל, היוצא מדבריו נמי שבאמת הי' מברך בשבת, אבל מפורש בדבריו מפני שזה הי' פעם הראשון שקרא בנו בתורה, וכמו שהדגיש בריש דבריו כשקרא בנו "בתחילה" בס"ת וכו'.

L

כנפי יונה

76 אבל לפי האמת נראה דגם המג"א מודה שאם נודמן שעלה לתורה בימי החול לאחר שנעשה בר מצוה שצריך האב לברך חיכך ומיד ברכת ברוך שפטרני שאין מחמיצין את המצוות וכדיוצא משו"ת רבי ידידי טיאה ווייל הנ"ל, (שלאחר שממציא טעמים להמנהג לברך בשעה שעולה בו הבן לתורה) סיים וכ' שבאותה הלילה שנעשה בנו בר מצוה יברך בלחש ברוך שפטרני, וכשיעלה לתורה (בשבת) יברך שנית עכ"ל, הרי עד כמה הידר בזה להא להחמיץ הברכה, ועשו"ת דברי מלכיאל הנ"ל שכ' ג"כ שצריך לברך תומ"י כשנעשה בר מצוה [ועל כן העלה שם שבמקום שעושין סעודה לבר מצוה ביום שנעשה בו בר מצוה ויש שם עשרה בני"א ותרי מינייהו רבנן] [כמו בברכת הגומל] שאז יש לו לברך ברוך שפטרני בשעת הסעודה, וכ"כ בבן איש חי (ש"א פ' ראה אות י"ז) לברך בשעת סעודת הבר מצוה, ואף שאין מנהגינו כוותי' בזה, וכדיוצא נמי מד' התרה"ד בלקט יושר הנ"ל שאף שצריך בנו ברכת זימון לא בירך אז, ובשו"ת ריטור' הנ"ל כי טעם למנהגינו משום דעיקר ברכת ברוך שפטרני הוא בשביל חינוך התורה, וכן בשו"ת מהר"ם בריסק הנ"ל אף שצידד ג"כ לברך בשעת ברהמ"ז בשעת סעודת בר מצוה סיים שמ"מ לא ישנה מהמנהג לברך כשעולה לתורה, נקוט מיהת הא בידך שיש להדר לברך ברוך שפטרני בהזדמנות הראשונה, וכן נמי הוכיח בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קל"ב) מלשון המדרש ומלשון הרמ"א עיי"ב], וממילא למנהגינו בזה"ז להקפיד לעשות סעודת הבר מצוה דייקא ביום שנולד בו ונעשה בו בר מצוה, (ואין ממתנינים על שבת, וכמו שמביא המג"א שם לשון הזוה"ק שחייב אדם לעשות סעודה "ביום" שנעשה בנו בר מצוה ביום שנכנס בו לחופה), וכן המנהג שהבחור הבר מצוה עולה לתורה בימות החול בקריאה ראשונה שפגע לאחר שנעשה בו בר מצוה, פשוט ככיעתא בכותחא שיש להאב לברך אז תומ"י ברכת ברוך שפטרני ולא ימתין על שבת, גם הלום ראיתי במנהגי חב"ד שמברכים גם ביום ב' וה' ולא דוקא בשבת עכ"ל, ומה שכ' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' קמ"ב) דכשאר ציבור רב רק בשבתות ראוי להמתין מלברך עד שבת, דברכה זו דומה לברכת הגומל שעיקרה בתוך קהל רב עיי"ב, לא ידעתי איפה מצינו הידור לברך ברכת הגומל בקהל רב ביותר, ומה דכ' וירוממוהו בקהל עם קבעו לנו חז"ל שהיינו בפני עשרה (ותרי מינייהו רבנן). L

76 ולולי דמסתפינא נראה דאדרבה עדיף לברך ברכה זו בימות החול דייקא, דהא מדינא קיי"ל (בסי' קפ"ב) דהכל עולים למנין שבעה אשה וקטן וכו', וכ' שם המג"א דדוקא למנין ז' אבל לא למנין שלשה, א"כ לפי מנהגינו שיש בעל קורא הקורא לכל העולים כשקטן עולה בשבת אין הוכחה שנעשה גדול שדילמא עשו כדין הגמ' ושור"ע שמתור לקרות לקטן להשלים מנין ז' קרואים (אף שבעלמא אין מנהגינו כן) משא"כ כשעולה לתורה בימות החול יש הוכחה ברורה שנעשה גדול לפי"ד המג"א הנ"ל, א"כ עדיף שיברך אז ברכת שפטרני, ומה שמוזכר במג"א לברך בשבת היינו משום דבזמנם הי'

כג) עיין בהערה ובדברינו לעיל ב מברכין ברכה זו כשנעש מת האב אם האם מב

כנפי

בתור הבר מצוה בעצמו קורא בשבת את וורמיישא ח"ב סי' רפ"ט ובהמצויין שם מ מתפרסם ביותר סימן והוכחה שנעשה גדול שעפ"י רוב נתבטל מנהג זה עדיף לברך בימ לברך ביום ב' וה'.

(לד) עיי"ש שהבאנו משו"ת הלכות קטנות אמה על כן אינו מוטל עליו ללמדה, אלא ברכת שפטרני עיי"ב, ואכתי צ"ע באמת לה החיוב על האב דייקא לא על אם, ועשו מכפה"ח (סי' רכ"ה אות ט"ו) שכ' הטעם הנישואין וא"כ היא עדיין תחת ידו ועל כן תמה ע"ז דא"כ בזמנינו שהדרך שגם הבני בשעה שנעשה בר מצוה ועוד דא"כ יברך כ נכון הדבר שגם בביתו יברך ברכת שפטרני רבי ידידי טיאה ווייל (לבנו של הקר"נ, שפטרני הוא בשביל חינוך לימוד התורה, ו ועיי"ש שמה"ט נהגו לברכו בשעה שהבן ע סי' ד') ושו"ת באר משה (ח"א סי' י') ושו' חתן סופר (סי' צ"ו) באמת כי שעל כן אי דאין חובה לחנך בנוותיו, וכ"כ בשו"ת עין דחייב מ"מ אין בה כל כך מצות לחנכם ב סי' רכ"ה) ובשו"ת תשובות והנהגות (ס "מעונשו של זה" ואינו ממדת צניעות להו אי יכול לברך שלא בפני בנו], ובס' נפש מדינא חייב גם בבנותיו, אך חינוך לתוסט (כדמצינו שגינו חז"ל בתולה שמתפללת ו (סוס"י ק"כ) כי טעם מפני שאם משיאה ו עליה שכבר היא ברשות בעלה, א"כ אינו י שנת י"ב שנים) על כן לא תקנו בה ברכה

כג) עיין בהערה ובדברינו לעיל בפרק א' (הערה אות ח' ט') למה אין מברכין ברכה זו כשנעשית בתו בת-מצוה, ועיין עוד שם אם מת האב אם האם מברכת ברוך שפטרני (וה).

כנפי יונה

בחור הבר מצוה בעצמו קורא בשבת את פרשת השבוע כולה (כמובא במנהגים דק"ק וורמיישא ח"ב סי' רפ"ט ובהמצויין שם מספר 7, ובכמ"ק גם היום נוהגין כן) א"כ אז מתפרסם ביותר סימן והוכחה שנעשה גדול ושפיר מברך אז האב ברכה זו, אבל בזמנינו שעפ"י רוב נתבטל מנהג זה עדיף לברך בימות החול, והערני שכ"ה מנהג ירושלים עיה"ק לברך ביום ב' וה'.

(לד) עיי"ש שהכאנו משו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רכ"ב) דמאחר שהבת מתגדלת אצל אמה על כן אינו מוטל עליו ללמדה, אלא על האם, אלא שנתקשה שא"כ תברך האם ברכת שפטרני עיי"ב, ואכתי צ"ע באמת להפוסקים דחייב האדם לחנך בתו, ולפי דבריהם החיוב על האב דייקא לא על אם, ועשו"ת בית ישראל (עדעלין, סי' ל"ד) שמביא מכפה"ח (סי' רכ"ה אות ט"ו) שכ' הטעם דכיון שהדרך שהבנות ניוונות מבית אבי' עד הנישואין וא"כ היא עדיין תחת ידו ועל כן לא נפטר מלחנכה עד הנישואין עיי"ב, והוא תמה ע"ז דא"כ בזמנינו שהדרך שגם הבנים ניוונין מבית אביהם עד הנישואין לא יברך בשעה שנעשה בר מצוה ועוד דא"כ יברך כשבתו נישאת לאיש, ועל כן מסיק שם שבאמת נכון הדבר שגם בבחו יברך ברכת שפטרני בינו לבין עצמו בלא שם ומלכות, ועשו"ת רבי ידידי' טיאה ווייל (לכנו של הקר"נ, סי' ט"ז) שמיישב משום שעיקר ברכת ברוך שפטרני הוא בשביל חינוך לימוד התורה, וזה לא שייך אצל בנות שאסור ללמדם תורה, ועיי"ש שמה"ט נהגו לברכו בשעה שהבן עולה לתורה), וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' ד') ושו"ת באר משה (ח"א סי' י') ושו"ת מבשר טוב (ח"א סי' ז'), [ובפמ"ג ובשו"ת חתן סופר (סי' צ"ו) באמת כ' שעל כן אין מברכין בבת משום דלא שייך אצלן חינוך דאין חובה לחנך בנותיו, וכ"כ בשו"ת עין אליעזר (סי' י"ד) [ובפמ"ג שם כ' שאף למ"ד דחייב מ"מ אין בה כל כך מצות לחנכם בהם], ובס' פתחי עולם (בסופו בטהרת השלחן סי' רכ"ה) ובשו"ת תשובות והנהגות (סי' קנ"ו) כתבו הטעם מאחר שנוסח הברכה "מעונשו של זה" ואינו ממדת צניעות להביא בתו לביהכ"נ בין אנשים, [וע' באחרונים אי יוכל לברך שלא בפני בנו], ובס' נפש חיי' (סי' שמ"ג) כ' דודאי חיובי החינוך שהם מדינא חייב גם בבנותיו, אך חינוך לתוספת קדושה זה אינו רק על הבן לא על הבת (כדמצינו שגיננו חז"ל בתולה שמתפללת הרבה ע' סוטה דף כב.), ובשו"ת ברוך השם (סוס"י ק"כ) כ' טעם מפני שאם משיאה בקטנותה לפני הי"ב שנים תו אין האב נענש עליה שכבר היא ברשות בעלה, א"כ אינו קבוע תמיד על האב לברך בזמן מסויים (כגמר שנת י"ב שנים) על כן לא תקנו בה ברכה.